

nové služby, knihy, akce a další zajímavosti

Zpřístupnění signatur 9A – 9L, části signatury T a Nc

Kramerius 5 v novém rozhraní

25 let se Světem knihy Praha

Národní knihovna zahájila spolupráci s PEN klubem

Milan Rastislav Štefánik a jeho podíl na vzniku
ČeskoslovenskaEvakuace historických fondů Zemské a univerzitní
knihovny na sklonku 2. světové války

Kartografie v časech mezi poustevnami a koněspřežkou

e-zpravodaj Národní knihovny ČR

ročník 6 | číslo 3 | 2019 | květen–červen
Dvuměsíčník

Adresa vydavatele a redakce:

Národní knihovna ČR, Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
IČ 00023221, DIČ CZ00023221
E-mail: e-zpravodaj@nkp.cz
Telefon: 221 663 279 (H. Vajnerová),
221 663 252 (S. Vondráková)

Výkonná redakce:

Hana VAJNEROVÁ, Soňa VONDRÁKOVÁ

Redakční rada:

Irena MAŇÁKOVÁ (předseda), Jana HUŇOVÁ,
Karolína KOŠŤÁLOVÁ, Petra ŠŤASTNÁ

Grafické zpracování:

Tereza KROUPOVÁ

Příspěvky připravili:

Lukáš BABKA, Jaroslava CITOVÁ,
Marie HAŠKOVCOVÁ, Monika HOLOUBKOVÁ,
Markéta HRDLIČKOVÁ, Robert KÁČER, Václav KAPSA,
Zuzana KOPEČNÁ, Karolína KOŠŤÁLOVÁ, Jan LUKAVEC,
Jitka NEORALOVÁ, Hana VAJNEROVÁ, Petra VÁVROVÁ,
Soňa VONDRÁKOVÁ

Obrazová dokumentace:

Bayerische Staatsgemäldesammlungen, München;
iLiteratura.cz; Ludek; Odbor služeb NK ČR; Oddělení
výstav NK ČR; Webarchiv NK ČR; Wikimedia; Wikipedie;
www.comune.torino.it; www.penklub.cz; www.radio.cz; Yaago

e-zpravodaj NK ČR je dostupný na adrese:

e-zpravodaj.nkp.cz

Přihlášení k odběru e-zpravodaje:
e-zpravodaj.nkp.cz

Grafický návrh obálky: Tereza Kroupová

Co je nového

3

Zpřístupnění signatur 9A – 9L, části signatury T a Nc

Kramerius 5 v novém rozhraní

25 let se Světem knihy Praha

Národní knihovna zahájila spolupráci s PEN klubem

Lipský knižní veletrh 2019: Češi v hlavní roli a hledání
Kunderových nástupců

Představujeme

6

Dvě nové hudební databáze v nabídce NK ČR: Index to
Printed Music a RIPM Preservation Series

Terminologická práce související s databází TDKIV

Nové přístroje pro analýzy a průzkum knihovních fondů
před restaurováním a konzervací v Národní knihovně České
republiky – projekt NAKI II „Syntetické materiály v knihovních
fondech“ – 1. část

Webarchiv a Národní archiv

Zajímavosti a tipy

9

Co čte knihovník? / Jan Halada (ed.): Žánry a průniky
literatury faktu

Milan Rastislav Štefánik a jeho podíl na vzniku
Československa

Historické události z let končících devítkou v Kalendáři
historickém Daniela Adama z Veleslavína

Zveme vás

13

Evakuace historických fondů Zemské a univerzitní knihovny
na sklonku 2. světové války

Jarní Kjóto

100 let Lóže Národ

Kartografie v časech mezi poustevnami a koněspřežkou

Současná bulharská literatura. Úspěchy a výzvy

Slavnostní udělení Ceny Rudolfa Medka pro rok 2019

Co je nového

Zpřístupnění signatur 9A – 9L, části signatury T a Nc

Soňa Vondráková

Od konce února lze opět objednávat dlouhodobě uzavřené signatury 9A – 9L, signaturu T od 246 136 do posledního přírůstku a signaturu Nc od 35 101 do posledního přírůstku. S ohledem na uložení fondů do skladu NK ČR dislokované do Jenštejna probíhá expedice jednou týdně ve středu.

Půjč. do	Poř.	Svazek	Možnost vypůjčky	Dílčí knihovna	Další info
	R 2010 Roz. 9. Č. 1-4		do skladu	SKLAD JENŠTEJNA	expedice následující úterý
	R 2010 Roz. 9. Č. 1-4		aktivní expozice	NÁRODNÍ KONZERVAČNÍ FOND	sklad

Ukázka knihovní jednotky se skladem v Jenštejně

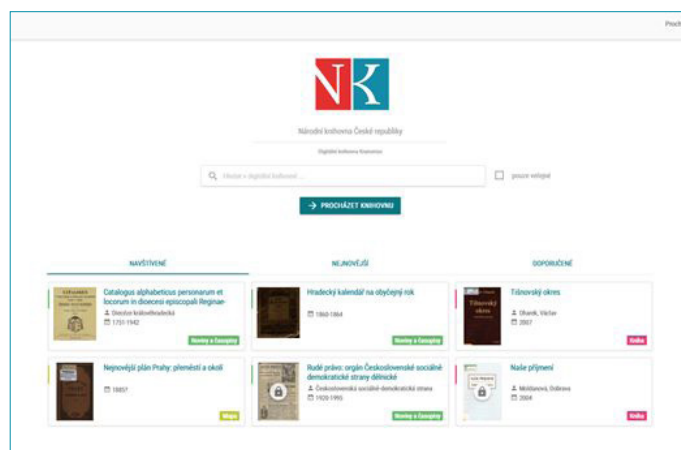
V případě nejasností kontaktujte pracovníka Informací v Hale služeb nebo knihovníky z jednotlivých studoven. Více informací naleznete na <https://www.nkp.cz/sluzby/sklad-jenstejn-informace>.

Kramerius 5 v novém rozhraní

Soňa Vondráková

Od 2. dubna 2019 je k dispozici modernější rozhraní Národní digitální knihovny, které představuje „nový směr“ ve vývoji systému Kramerius. Novinka dočasně postrádá některé funkcionality, na něž jsme zvyklí ze starších verzí, je kompatibilní pouze s prohlížečem Chrome, i přesto však nabízí kvalitnější a přehlednější prostředí pro práci s digitalizovanými dokumenty. Aktuálně si v Krameriovi 5 lze snadno vybrat konkrétní den periodika pomocí kalendáře, sledovat text v dvoustránkovém zobrazení, kopírovat si text z OCR, citovat podle normy ISO 690. Dalším přínosem pro badatele a čtenáře je barevné zvýraznění hledaného slova anebo řetězce slov v konkrétní stránce.

Na vývoji Krameria 5 se bude i nadále pracovat, proto současně s novým rozhraním zůstává v provozu i stávající verze NDK na adrese: <http://kramerius4.nkp.cz>.

Základní obrazovka v novém rozhraní Krameria 5

25 let se Světem knihy Praha

Hana Vajnerová

Mezinárodní knižní veletrh a literární festival slaví letos čtvrtstoletí své existence. Za tu dobu si vydobyl mezinárodní prestiž a získal pevné místo v kalendáři veletrhů. Za to patří díky Daně Kalinové, dříve vedoucí Národního střediska bibliografických informací NK ČR (dnešní Referenční centrum). Jako ředitelka veletrhu stála se svým organizačním týmem u jeho zrodu a dalších více než dvacet let věnovala prosazení veletrhu na mezinárodním poli. Po roce 2016 na její práci navázal současný ředitel Radovan Auer.

Letošní 25. ročník bude programově velice bohatý, jak jsme ostatně zvyklí z předchozích let. Početné bude i zastoupení jednotlivých českých i zahraničních nakladatelství a vydavatelství. Brány veletrhu na Výstavišti v Holešovicích budou pro milovníky knih otevřeny ve dnech 9.–12. 5. Program bude připraven v prostorách Průmyslového paláce i v jeho okolí.

Čestným hostem je letos **Latinská Amerika**. Rozmanitost tohoto regionu se odráží jak v pestrosti literární produkce, tak v počtu autorů, kteří se veletrhu zúčastní jako hosté besed, přednášek, autorských čtení a dalších kulturních akcí. Mezi nimi vzbudí asi největší zájem Mario Vargas Llosa, nositel Nobelovy a Cervantesovy ceny. Představí se i další osobnosti, např. Bernardo Carvalho, Rodrigo Fresán, Álvaro Enrigue, David Unger, Mariana Enríquezová, Luis Fayad, Ariel Bermán, Juan Villoro, Francisco Cárcamo aj.

Hlavní téma veletrhu **Paměť a vzpomínky** nabídne memoárovou literaturu i knihy zaměřené na ústní historii, zapomínání a rozpomínání, vztah k minulosti atd. Toto téma je ostatně latinskoamerické literatuře velice blízké.

Areál Výstaviště ožíví doprovodné kulturní programy, které prostřednictvím výstav, filmových projekcí, hudebního a tanečního programu, workshopů či ochutnávek tradiční kuchyně přiblíží kulturu zemí Latinské Ameriky.

Národní knihovna ČR jako každý rok přivítá návštěvníky ve svém stánku P610 v pravém křídle Průmyslového paláce, kde bude možné získat informace o knihovně a jejích službách. K zakoupení budou jak publikace, které knihovna vydala, tak i propagační předměty.

Národní knihovna zahájila spolupráci s PEN klubem

Robert Káčer

Národní knihovna a český PEN klub zahájily sérii pravidelných autorských čtení, besed a hudebních vystoupení. Cílem těchto setkání je opět oživit prostory Klementina. Dohodu o spolupráci podepsali počátkem března generální ředitel Národní knihovny Martin Kocanda a předseda českého PEN klubu Jiří Dědeček.

Návštěvníci, kteří se rozhodnou navštívit podvečer autorských setkání, mohou přijít každý čtvrtek v 17:00 do Křižovnické chodby Klementina. Trasa je značena a program setkání je na profilech sociálních sítí a stránkách NK a PEN klubu.

„Jedním z našich cílů je více otevřít historické prostory Klementina veřejnosti. Podobně jako v národních knihovnách jiných zemí by se mělo stát jakýmsi centrem kultury orientovaným na literaturu a písemnictví. V minulosti už takto Národní knihovna fungovala, tyto aktivity však bohužel z různých důvodů ustaly. Chceme se proto k této tradici vrátit, i když nám situaci komplikuje závěrečná fáze revitalizace, která má Klementinu z velké části vrátit jeho barokní podobu,“ řekl generální ředitel NK Martin Kocanda.

V budoucnu by tak mohly v prostorách vzniknout stálé expozice zaměřené na historii písemnictví a knihtisku, vzácné rukopisy a tisky a historii klementinského areálu. Doplnit by je měly mimo jiné tvůrčí dílny a besedy s knihovníky, spisovateli, ilustrátory a překladateli.

Z autorského čtení Františky Lázně v Klementinu

„Chceme podpořit zájem zejména mladých lidí o literaturu, ale také ukázat veřejnosti, že Národní knihovna není jen jakousi větší půjčovnou knih. Chceme Národní knihovnu představit jako instituci, která shromažďuje, zpracovává a ošetřuje jedinečné bohatství vědomostí, které naši předkové za staletí zaznamenali,“ doplnil generální ředitel.

Spolupráce s PEN klubem je po letech prvním počinem svého druhu, který má přilákat zájem veřejnosti o návštěvu Národní knihovny. PEN klub je celosvětové sdružení spisovatelů, které bylo založeno 5. října 1921 v Londýně na shromáždění anglických spisovatelů.

Československý odbor PEN klubu byl založen v roce 1925 a prvním předsedou se stal novinář a spisovatel Karel Čapek. Čestnými členy byli spisovatel Alois Jirásek a prezident Edvard Beneš. PEN klub se zaměřuje také na ochranu lidských práv, propaguje přátelství a spolupráci mezi spisovateli.

Lipský knižní veletrh 2019: Češi v hlavní roli a hledání Kunderových nástupců

Jan Lukavec

Po dlouhých 24 letech bylo Česko opět hostem Lipského knižního veletrhu. Organizátoři si předsevzali představit současné autory zastíněné klasiky typu Milana Kundery. Zájem médií i návštěvníků byl značný, ale nakolik bude trvalý, to se ukáže až v dalších letech.

Překračovatelé hranic mezi realitou a fantazií, mezi dějinami a současností, mezi kulturami. Takto charakterizoval současnou českou literaturu zkušený německý redaktor a autor četných knih Tilman Spreckelsen v jednom z mnoha článků a dalších mediálních výstupů, které doprovázely letošní hostování České republiky na Lipském knižním veletrhu. Například v literární příloze týdeníku *Zeit* se souběžně objevil pochvalný článek o Jáchymu Topolovi a německém překladu *Citlivého člověka*, a to hned vedle (ne tak nadšené) recenze na nový román Jaroslava Rudiše *Winterbergs letzte Reise*, který byl nominován na hlavní cenu veletrhu. Tu sice nezískal, ale i samotná nominace je podle Rudiše „prostě bomba“.

Hezky a nezávazně povídat?

Program, který je součástí obsáhlejšího Českého roku v Lipsku, zahrnoval 55 českých autorek a autorů, 70 nových překladů a 130 akcí. Jejich skladba byla pečlivě připravována. Jak v debatě na Vltavě shrnul literární teoretik Petr A. Bílek, když byl přizván do přípravné skupiny pro výběr literátů, nejprve se pochybovačně ptal, co budou na zasedáních tak dlouho dělat, nejspíše si hezky povídat. Podle jeho slov se ale ukázalo, že půjde o nečekaně dlouhodobý proces, během něhož se měla na základě zcela hypotetických předpokladů o možné německé recepci a očekáváních vytvořit fungující programová síť. Skladba účastníků se také průběžně měnila: někteří z původně pozvaných se omluvili (jako Martin C. Putna), jiní přibyli, například Tereza Semotamová. Některé tvůrce pozval jejich zahraniční nakladatel. Možná největší návštěvnost ze všech akcí měla multimediální noc české literatury „Bohemska. Lange Nacht der tschechischen Literatur“, kterou zorganizovala překladatelka Martina Lisa.

Z veletrhu v Lipsku

Stará garda

V areálu české expozice byla jedna velká stěna věnována Milanu Kunderovi a obálkám četných překladů jeho knih a uspořádána byla konference. Dlužno dodat, že v rámci zmíněného Českého roku se již v únoru konala v Lipsku konference právě o Kunderovi a Hrabalovi. Zde se sluší podotknout, že když bylo Česko naposledy lipským hostem, a to už roku 1995, soustředil se zájem na nezpochybnitelná velká jména starší generace, jakými jsou vedle Kundery Ivan Klíma, Kohout, Kliment, Vaculík nebo Havel. Jak napsal v *Lidových novinách* Radim Kopáč, literární a výtvarný kritik a pracovník Ministerstva kultury ČR, nová spisovatelská jména, „která vyplula na hladinu po devětaosmdesátém, poněkud ostrouhala. To je důvod, proč mladá a mladší česká literatura v Německu poslední čtvrtstoletí moc nerezonují... Letošní ročník veletrhu má šanci tuhle bilanci změnit.“

Literární kombinatorika

Čeští literáti v Lipsku vystupovali jednak v prostoru veletržního areálu, jednak v rámci festivalu čtení při večerních akcích po celém městě. Každý tedy alespoň dvakrát, někteří přirozeně mnohem častěji (jako Rudiš, který stihl i koncert). Některá čtení byla samostatná, jiná se odehrávala v rozmanitých kombinacích daných například literárním prostředím, z něhož autoři pocházejí, ať už společným (Brno u Martina Reinera a Dory Kaprálové), nebo kontrastním (Marek Toman a Martin Reiner: Praha a Brno). Častým spojovacím prvkem byla jistá tematická spřízněnost (Renáta Fučíková a Radek Malý: Kafka Praha), společná zkušenost exilu (Jan Novák a Iva Pekárková), literární druh (básnířky Natálie Paterová a Olga Stehlíková) nebo sjednocující médium (komiks u Lucie Lomové a Jiřího Gruse).

Některé pořady byly interdisciplinární, jako když se například sešli spisovatel, esejista a performer Jaromír Typlt s historikem Matějem Spurným, aby spolu debatovali o různých tabuizovaných tématech české společnosti. O nutnosti propojování literatury s jinými oblastmi přitom obecně během veletrhu psal právník a sociolog Jiří Přibáň: „Myslím, že dnešní krize není jen politická nebo hospodářská, ale zrovna tak intelektuální a kulturní. A kde jinde bychom měli sledovat její stopy, než právě v literatuře a umění. Spisovatelé a umělci totiž mají mnohdy větší vnímavost a citlivost ke společenským a kulturním změnám a dokážou je přesně popsat, zatímco sociologové nebo politologové jen tápou a upínají se ke svým prázdným slovníkům. Literatura umí otevírat oči i zámky tam, kde žargon společenských věd dnes spíš připomíná Havlovo ptydepe.“

Patron na každý den

Každý ze čtyř dnů měl jedno konkrétní téma, jež zaštiťoval jeden „vyslanec“ či patron. Tématy byly „Literatura ve výjimečné situaci“ (s patronkou Radkou Denemarkovou), „Generace 89 (s patronem Jaroslavem Rudišem), „Vize v čase krize? – Evropa“ s patronem Jiřím Přibáňem a nakonec „Literatura zneklidnění“ s patronem Tomášem Glancem. Již z tohoto přehledu je patrné, že se česká vystoupení nevyhýbala politickému aspektu, a to způsobem, který dle reakcí rezonoval s převažujícími náladami či postoji

návštěvníků. Kupříkladu během debaty Radky Denemarkové a Jáchyma Topola přišla řeč na článek, který o Topolově románu *Citlivý člověk* publikoval exprezident Václav Klaus. Přítomní spisovatelé přitom vyjadřovali svoje lehké podivení nad tím, že se v Česku vrací představa, že politické budou dohlížet, jestli mají občané ty správné názory. Připomenuto bylo přitom opět jméno Václava Havla, který se podle Denemarkové aspoň pro některé Čechy znovu stává symbolem, ke kterému vzhlížejí.

Umělecké stánky

Češi se po celém Lipsku prezentovali také řadou výstav. A když se vrátíme na veletrh, i tam měly některé stánky natolik kreativní podobu, že si v jejich blízkosti návštěvník mohl připadat jako na soudobé umělecké instalaci. Jedna kniha pak byla na veletrhu představena přímo formou výstavy velkoformátových fotografií. Šlo o výpravnou publikaci *Futuring Human Mobility*. Kniha vyšla v den zahájení veletrhu a první výtisk byl předán kancléřce Angele Merkelové. Kromě toho se na veletrhu čepovalo brněnské pivo nebo byly nabízeny kulinářské produkty připravené podle knihy *Prager Küche: Kulinarische Spaziergänge*. Můžeme spekulovat, nakolik šlo o vyvažování vlivu a váhy obou měst. Autorka Hana Rigo přiznává, že žádná specificky pražská kuchyně neexistuje a že název knihy je i marketingovým tahem.

Vyhledky

O účelu a vyhlídkách českého hostování se u nás už dopředu živě debatovalo, přičemž zaznívaly názory až extrémně protikladné. Ondřej Horák v *Lidových novinách* vůbec zpochybnil smysl celé akce s tím, že „jediné skutečně potřebné je nechat překladatele a zahraniční nakladatele, aby si případně sami našli texty, které jim budou připadat zajímavé... Nemá však cenu platit literární bafuňáře proto, aby motivovali zahraniční nakladatele a ti následně předstírali živý zájem o knihy, jejichž vydání by v normální situaci bylo mrtvou investicí.“ Překladatelé českých knih také projevovali mírnou skepsi. A Mirko Kraetsch dokonce vyslovil obavu, že mnohá nakladatelství jsou nyní českými texty až přehlčena, takže by mohl následovat odliv zájmu. Tedy že se „spíš vezou na konjunkturu“ a není jisté, jestli se o autory, které teď vydávají, budou starat i do budoucna. Naopak Radovan Auer, ředitel Světa knihy, vyjádřil záměrně nadsazenou naději, že podobně jako jsou dnes pojmem severské detektivky, tak se v Německu proslaví přicházející „nová česká literární vlna“. Každopádně právě severské státy jsou známé štědrou podporou svých literátů i jejich překladů, kupříkladu Norové dnes podporují zahraniční vydání v podstatě všech knih včetně detektivek. Myslet si, že se menšinová literatura jako ta česká prosadí sama o sobě díky svým kvalitám, je zřejmě přehnaný idealismus až naivismus. Každopádně čeští organizátoři se poctivě snažili udělat co nejvíce pro to, aby se naplnil úvodní citát i ve fyzickém smyslu, tedy aby i české knihy překračovaly hranice a komunikovaly.

Představujeme

Dvě nové hudební databáze v nabídce NK ČR: Index to Printed Music a RIMP Preservation Series

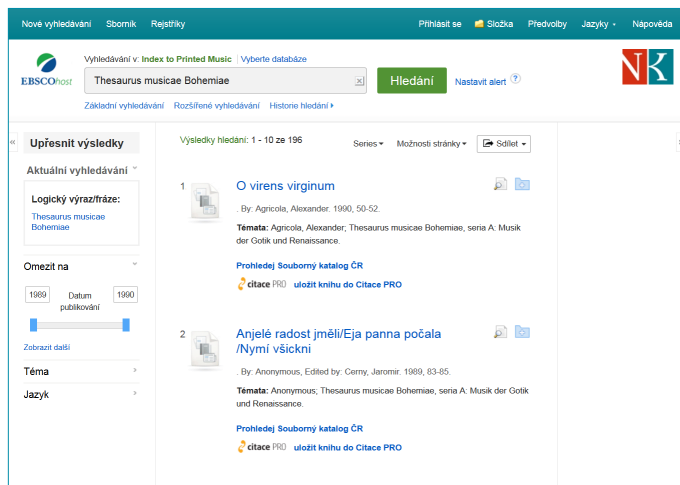
Václav Kapsa

Počátkem roku se nabídka informačních zdrojů pro čtenáře NK ČR v oblasti hudby a hudební vědy rozšířila o dva tituly. Tento článek přináší stručné představení obou databází a zároveň je i pozvánkou k jejich využití. Název jedné z nich si však zaslouží předeslat zvláštní vysvětlení. Možná se mezi čtenáři naleznou tací, kteří by se mohli pozastavit nad počtem hudebních zdrojů obsahujících v názvu čtyřpísmennou zkratku začínající na „R“ – v přehledu oborových online databází NK ČR nalezneme po třech titulech obsahujících zkratku RILM a RIMP, a k tomu ještě jeden RISM. Tyto databáze náleží k výstupům tzv. R-projektů: čtyř mezinárodních soupisových akcí (odtud jejich původní francouzský název Répertoire International...) založených postupně od padesátých do osmdesátých let minulého století v rámci Mezinárodního sdružení hudebních knihoven (IAML) a zaměřených na hudební (tj. notové) prameny (RISM), literaturu o hudbě (RILM), historická hudební periodika (RIPM) a hudební ikonografii (RIDIM).

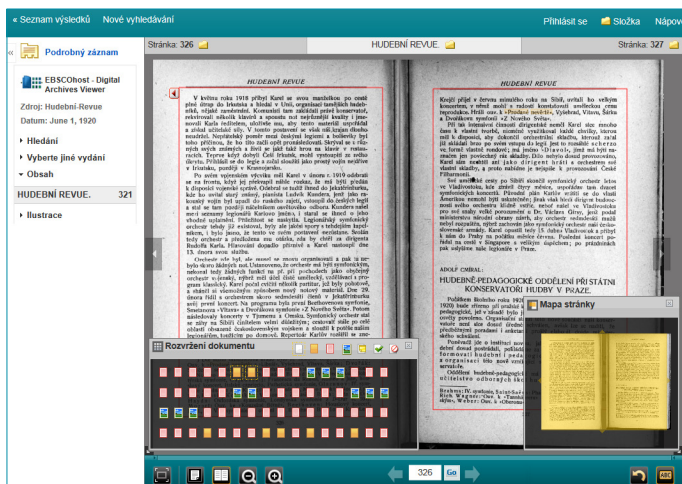
Zaměříme se nejdříve na RIMP Preservation Series. European and North American Music Periodicals. Čtenářům NK ČR je již dlouho známa databáze RIMP Retrospective Index to Music Periodicals poskytující analytické zpracování vybraných titulů hudebních periodik z rozmezí let 1760–1966, k níž později přibyla digitální knihovna. Avšak důkladné rozepsání obsahu byt i jen čtvrtiny nejzajímavějších hudebních časopisů z uvedeného časového rozmezí by současným tempem trvalo celých 115 let! Zároveň se s postupující digitalizací a novými technologiemi velmi proměnil terén i metody spadající do působnosti RIMP. Odpovědí je právě Preservation Series, která oproti indexu nepřináší záznamy jednotlivých článků, nýbrž pracuje rovnou s plným textem získaným technologií OCR a dále zpracovaným zvláště s ohledem na jména osob a názvy děl (dotaz „Prodaná nevěsta“ tak nalezneme i zmínky v jiných pádech). Oproti jiným digitálním knihovnám však poskytuje

uživateli nebývalý komfort a nástroje specifické pro zpřístupněný typ materiálu: obsahuje vždy plné retrospektivy začleněných titulů a například po otevření vybraného výsledku vyhledávání se uživateli zobrazí vždy celé číslo časopisu, přičemž mezi miniaturami stránek jsou zvýrazněny ty, na nichž se nachází hledaný termín, jenž je po zobrazení stránky rovněž zvýrazněn (viz obr. 1). Pro zdejší uživatele pak má zcela zásadní význam ta skutečnost, že zdroj zahrnuje též čtyři české tituly, časopisy Dalibor, Hudební revue, Klíč a Smetana.

Index to Printed Music přináší souhrnné informace o hudbě vydané tiskem, a to zejména v notových edičních řadách, jako jsou souborná vydání děl či edice typu „Denkmäler“ či „monumenta“. Iniciátorem vzniku této užitečné a jedinečné databáze byl George R. Hill, jehož příručka Collected Editions, Historical Series & Sets & Monuments of Music. A Bibliography (Berkeley, California: Fallen Leaf Press, 1997) – rovněž dostupná ve fondu NK ČR – je posledním tištěným předchůdcem tohoto zdroje, který však má nyní několikanásobný rozsah. Vzhledem k úrovni analytického zpracování hudebnin v knihovních katalozích dnes není jiné bibliografické pomůcky, která by poskytla pohotovou odpověď na otázku, jaké skladby vyšly například ve svazcích edic Thesaurus musicae Bohemiae (viz obr. 2) či Musica antiqua bohemica.

Obr. 2 – Ukázka stránky v IPM

Obr. 1 – Ukázka RIMP Preservation Series

V roce 2017 tuto databázi získal RILM a v polovině tohoto roku by se tato akvizice měla projevit ve výrazném obohacení jejích záznamů, mimo jiné o biografické údaje tvůrců (skladatelů, editorů, autorů textu...), hypertextové odkazy na tituly volně dostupné online či hudební incipity u děl nesnadno rozlišitelných jen podle názvu (jakých je například v oblasti instrumentální hudby mnoho).

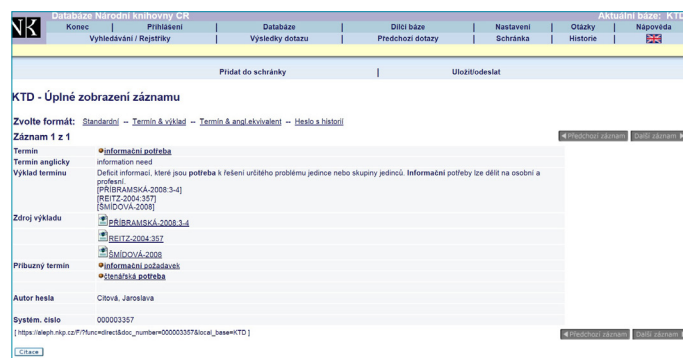
Oba zdroje jsou zpřístupněny prostřednictvím platformy Ebscohost, která je uživatelům důvěrně známá a umožňuje mimo jiné i jejich souběžné prohledávání s dalšími hudebními databázemi.

Terminologická práce související s databází TDKIV

Jaroslava Cítová

V předminulém čísle časopisu byla představena „Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy“ (TDKIV) a v tomto článku se na ni zaměříme z terminologického hlediska.

V současnosti databáze obsahuje cca 3200 hesel představujících cca 4900 termínů (vč. ekvivalentů). Pod heslem se rozumí celý záznam termínu v databázi. Obsahuje tedy vždy termín, jeho výklad, anglický ekvivalent, seznam použitých zdrojů a jméno autora hesla, většinou také příbuzné (tj. tematicky související) termíny. Někdy bývá součástí hesla také (český) ekvivalent termínu (zejména synonymum), poznámka ke specifickému užití termínu, normativní výklad (tj. výklad převzatý z technické normy, který se uvádí pouze pro doplnění informací, tudíž autoři hesla nenesou zodpovědnost za tento výklad) a jméno lektora, redaktora nebo konzultanta.

Obrázek hesla "informační potřeba"

Výběr nových termínů je založen především na excerpci odborné literatury, zejména z fondu Knihovny knihovnické literatury, a online zdrojů dostupných v této knihovně. Do databáze TDKIV jsou zařazovány převážně dlouhodobě užívané termíny, ale jsou zpracovávány i termíny novější, někdy i s dosud neustáleným českým ekvivalentem, aby obsah databáze reflektoval aktuální trendy v oborové terminologii.

Zpracování hesel se řídí „Metodickým materiálem pro zpracování hesel České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)“¹. V současnosti hesla zpracovává převážně správce databáze. V některých případech nová hesla konzultuje ještě s odborníkem či odborníky na dané téma – s knihovníky nebo lingvisty. Nová hesla před zařazením do databáze kontrolují, upravují a výsledné znění schvalují členové redakční rady TDKIV. Hesla je nutné průběžně aktualizovat, poněvadž se oborová terminologie vyvíjí. Také návrhy úprav ještě před jejich zveřejněním v bázi schvaluje redakční rada TDKIV. Jednotlivé změny se uvádějí ve formátu zobrazení nazvaném „Heslo s historií“.

Na rozvoji databáze TDKIV se mohou podílet také uživatelé. Návrhy nových termínů ke zpracování nebo úprav stávajících hesel mohou zasílat na e-mailovou adresu správce jaroslava.citova@nkp.cz nebo prostřednictvím formuláře „Napište nám“ na webovém portálu TDKIV –

<https://tdkiv.nkp.cz/>. Před navržením termínu je dobré zvážit, zda jde opravdu o termín z oboru knihovnictví a informační vědy, příp. je možné se podívat do tzv. pracovní databáze, zda už termín nebyl v minulosti navržen a zamítnut. (Pracovní verze databáze obsahuje vedle hesel v definitivní podobě také hesla rozpracovaná a vyřazená. Přístup k ní je prostřednictvím odkazu „Vstup do pracovní báze“.) Obdobně je možné správci zasílat i jakékoli dotazy týkající se knihovnické terminologie, náměty, připomínky apod.

¹ SCHWARZ, Josef a Jaroslava HAVLOVÁ, 2013. *Metodický materiál pro zpracování hesel České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. 2., upravená verze. Praha: Národní knihovna ČR, 1. 12. 2013 [cit. 2018-11-13]. 23 s. Dostupné z: <https://tdkiv.nkp.cz/docs/MM2103av.doc>

Nové přístroje pro analýzy a průzkum knihovnických fondů před restaurováním a konzervací v Národní knihovně České republiky – projekt NAKI II „Syntetické materiály v knihovnických fondech“ – 1. část

Petra Vávrová, Jitka Neoralová

Knihovní fondy a konkrétně knižní vazba obsahují řadu materiálů, jako je papír, textil, useň, ale i prvky ze syntetických materiálů. Přírodní a syntetické materiály se liší jiným mechanismem degradace, mírou citlivosti k rizikovým faktorům (atmosférické znečištění, světlo, klimatické podmínky, chemikálie apod.). Pro průzkumy a analýzy materiálů a konstrukčních prvků knižní vazby jsou využívány neinvazivní nebo mikroinvazivní analytické metody.

V roce 2018 v rámci grantových projektů Ministerstva kultury na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI II) bylo na pracoviště Odboru ochrany knihovnických fondů za tímto účelem pořízeno několik přístrojů. Po zakoupení a instalaci specifických zařízení proběhlo zaškolení pracovníků a byly zahájeny průzkumy a analýzy knihovnických fondů NK ČR. První výsledky budou k dispozici v brzké době.

V rámci plnění úkolů projektu NAKI II s názvem „Syntetické materiály v knihovnických fondech“ byly pořízeny mobilní FT-IR spektrometr, Ramanův spektrometr a komora pro sluneční simulace SUNTEST. Mobilní FT-IR spektrometr a Ramanův spektrometr jsou nedestruktivní přístroje k určení a identifikaci materiálového složení, např. organické látky (pojiva, barviva), lepidla, povrchové úpravy, plasty a jejich aditiva, záznamové prostředky a psací látky, apod. FT-IR analýza v kombinaci s Ramanem je nedestruktivní a přináší široké spektrum informací o materiálech knižní vazby, složení plastů, restaurátorských a úložných materiálech. Analýzy in-situ nelze nahradit analýzami v externích laboratořích (odběr vzorku, převoz památky, riziko poškození při manipulaci a transportu aj.). Zároveň přístroje umožňují měření přes transparentní obaly, bezkontaktní měření citlivých vzorků, měření vodných roztoků atd. Jedná se o výkonná zařízení pro identifikaci látek na bázi vibrační molekulové spektrometrie, kdy je přímo v terénu možné identifikovat velmi široké spektrum látek (integrovaná knihovna obsahuje

více jak 16 000 unikátních spekter, uživatel si může snadno přidávat vlastní spektra jak do Ramanovské, tak i do FT-IR knihovny).

Získaná spektrální data mají přitom velmi dobrou kvalitu, srovnatelnou s laboratorními přístroji. Je s nimi tedy možné standardně pracovat i po návratu do laboratoře. Průzkum zaměřený na plastové prvky a především na jejich identifikaci slouží k eliminaci negativních důsledků degradace plastů v knižní vazbě. Knižní fondy s plastovými prvky jsou z evidenčních a technických důvodů uloženy dohromady s knihami z jiných materiálů. Důkladná analýza působení plastů a produktů jejich degradace na ostatní materiály umožní vytvořit efektivní strategii preventivní péče zabezpečující dobrý fyzický stav knihovních fondů celkově.

Komora pro sluneční simulace SUNTEST slouží pro normované zkoušení materiálů a tzv. umělé stárnutí světlem. Tyto zkoušky jsou základem pro normované testování stability plastů. Světelným zdrojem je v komoře xenonová výbojka o výkonu 1800 W. Na základě analýz vzorků syntetických materiálů z vyřazených knih, které byly podrobeny umělému, resp. urychlenému stárnutí v této komoře, budou zkoumány příčiny degradace plastů, složení degradačních produktů a citlivost plastů na chemické a fyzikální působení. Výsledky zkoumání budou využity při vývoji a ověřování metod konzervace a restaurování plastů, použitých v knižní vazbě nebo tvořící vlastní knihu (dětské knížky z plastu).

Po ukončení projektu NAKI II „Syntetické materiály v knihovních fondech“ proběhne seznámení odborné i laické veřejnosti formou prezentací výsledků a vytvoření metodik, památkových postupů. Plánujeme uspořádat výstavu či vydat odbornou publikaci.

Webarchiv a Národní archiv

Marie Haškovcová, Monika Holoubková,
Markéta Hrdličková

O tom, proč a jakým způsobem Webarchiv vytváří tematické sbírky, jsme čtenáře na stránkách e-zpravodaje již seznámili (Zpřístupnění tematických sbírek Webarchivu). K nejnovějším patří kolekce, která vznikla na základě spolupráce s Národním archivem – sbírka Národní archiv – veřejnoprávní původci – a zahrnuje řadu zdrojů publikovaných institucemi státní správy.

Jakým způsobem jsou zdroje vybírány? Národní archiv na základě zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě vykonává dohled nad vyřazováním dokumentů a kontrolu spisové služby u řady orgánů a organizací, konkrétně má tuto činnost na starosti Oddělení kontroly výkonu spisové služby, fondů státní správy po roce 1992 a elektronických dokumentů (5. oddělení). Zajišťuje komplexní tzv. předarchivní péči u zákonem určených ministerstev, ústředních správních úřadů, u právnických osob zřízených zákonem s celostátní působností, u organizačních složek státu a jimi zřízených příspěvkových organizací a také u vrcholných institucí justice. Celkem se jedná o více než 300 veřejnoprávních původců.

Sbírka vychází z aktualizovaného seznamu institucí, které Národní archiv Webarchivu dodává. Obsah webů je sklizený pravidelně každý měsíc, což je nejčastější interval archivace. Vzhledem k tomu, že se jedná o weby významných státních institucí, usiluje Webarchiv o to, aby byly jejich archivní kopie volně dostupné. S ohledem na stávající autorskoprávní legislativu (více viz článek Webarchiv a autorské právo) se snaží vydavatele zdrojů oslovit s žádostí o poskytnutí souhlasu se zpřístupněním archivních kopií přes webové rozhraní Webarchivu. Bez něj jsou přístupné pouze na terminálu v Referenčním centru NK.

Spolupráce s Národním archivem obohatila kolekci elektronických zdrojů, kterou Webarchiv soustavně buduje. Pokračuje tak v rozvíjení snahy o součinnost s badatelskou komunitou a s odbornými institucemi, jakými jsou např. Ústav pro českou literaturu Akademie věd (na základě požadavků kolegů z Bibliografické databáze ÚČL archivujeme periodika i konkrétní články), České národní středisko ISSN (kolegové z NTK pravidelně zasílají návrhy elektronických periodik na základě žádosti o přidělení ISSN, viz sbírka Periodické publikace) nebo Univerzita Karlova (Webarchiv má oprávnění archivovat veškeré zdroje, které univerzita vydává, viz sbírka Univerzita Karlova).

Národní archiv - veřejnoprávní původci

Klíčová slova sklizně:

[státní správa](#), [Národní archiv](#), [veřejná správa](#), [ministerstva](#)

Národní archiv ze zákona vykonává dohled nad vyřazováním dokumentů a kontrolu spisové služby u řady orgánů a organizací. Tematická kolekce zahrnuje webové stránky veřejnoprávních původců, o jejichž tzv. předarchivní péči se stará. Patří k nim zákonem určená ministerstva, ústřední správní úřady, právnícké

www.vlada.cz

<http://www.vlada.cz> [\[archivovaná verze\]](#)

www.upv.cz

<http://www.upv.cz> [\[archivovaná verze\]](#)

www.msmt.cz

<http://www.msmt.cz> [\[archivovaná verze\]](#)

www.antidoping.cz

<http://www.antidoping.cz> [\[archivovaná verze\]](#)

Tematická kolekce Národní archiv – veřejnoprávní původci

Zajímavosti a tipy

Co čte knihovník?

Jan Halada (ed.): *Žánry a průniky literatury faktu.*

Jan Lukavec

Jaké jsou umělecké dimenze literatury faktu? Jaká je její historie a současnost? Jak se s ní pracuje v nakladatelství či v rozhlase? A dají se najít nějaké paralely k dokumentárnímu filmu?

I to jsou některé otázky, na které chce dát odpověď sborník *Žánry a průniky literatury faktu* (Halada, ed., Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy v Praze, 2018, 106 s.).

Obsahuje příspěvky, které byly k tomuto tématu proneseny v říjnu roku 2017 na mezinárodní konferenci v Malé aule Karolina Univerzity Karlovy. Konference byla iniciována Institutem komunikačních studií a žurnalistiky při FSV UK, Univerzitou Karlovou a Klubem autorů literatury faktu (KALF). Anotace mimo jiné slibuje navzájem konfrontovat pohledy a názory na literaturu faktu, ale také pojednání o významu a roli literatury faktu v dnešním světě.

Jakub Končelík, děkan FSV UK, ve svižném úvodu připomíná význam tohoto typu literatury v době „alternativních pravd“. Z dalších textů si pochvalnou zmínku zaslouží také příspěvek **Aleny Blažejovské**, která pro označení knih, z nichž Český rozhlas vysílá v rámci pořadu *Radiokniha* četbu na pokračování, nekonvenčně navrhuje pojem „autentická literatura“. Má jít o pojem dostatečně široký, aby se pod něj daly zahrnout jak populárně-vědecké knihy, tak beletrie založená na přímých životních zkušenostech autora. Svoji platnost si pak jistě ponechává popis nakladatelské praxe od **Václava Kotrmána**, který konstatuje, že autorů, kteří jsou schopni napsat kvalitní populárně-naučnou knihu, je poskrovnu.

Pátrání po praotcích zakladatelích

Jinak ale text publikace příliš nenaplní očekávání, která mohli Končelík či citovaná anotace vzbudit. Místo toho v ní najdeme buď nijak invenční srovnání toho, jak tutéž scénu zpracoval původce suše vědeckého životopisu a autor barvitě a plastické literatury faktu, nebo nostalgická ohlížení za minulostí, především od autorů zmíněného Klubu autorů literatury faktu. Z těchto příspěvků stojí za přečtení třeba vzpomínka historika a diplomata **Jaroslava Sedivého** o jeho dávné polemice s Miroslavem Ivanovem nebo pátrání editora knihy **Jana Halady** (nar. 1942) po praotcích literatury faktu. Jednoho z nich nalézá například v americkém lékaři, spisovateli a popularizátorovi vědy jménem **Paul de Kruif** (1890–1971), který ve své (i v češtině opakovaně vydávané) knize *Bojovníci se smrtí* vysvětlil, že nejdříve prostudoval vědecké příspěvky, následně se pustil do všech zpráv o stavu vědy a potom se seznámil s veškerou bibliografií. A pak, „vyzbrojen těmito vědomostmi“, osobně navštívil dotčené mikrobiology a bakteriology, aby „se dopátral intimních podrobností o jejich dobrodružství.“ Vznik žánru ale Halada datuje až mnohem později, do šedesátých let.

O současné scéně, kde mezi nejúspěšnější nepatří autoři z KALFu, se ale v knize mnoho nedozvíme. V mnoha zařazených textech navíc narazíme na diskutabilní tvrzení, například že „jedině v literatuře faktu může autor využít poezii, prózu, vědecký text či úřednickou rétoriku“ – neplatí totéž nebo ještě více o postmodernistickém románu? Zvláštní je pak také Haladův povzdech, že literární kritika a teorie se „dnes literatuře faktu skoro vůbec nevěnuje, a to nejen u nás, ale i na Slovensku a vůbec ve světě“. Je pravda, že obsáhlejší kniha o dané problematice, jako byla Pytlíkova *O literatuře faktu* (Československý spisovatel, 1987), už u nás delší dobu nevyšla. Na druhou stranu časopis *Host* před časem vydal výbornou studii *Půl století žánru nonfiction-fiction*, která pojednává i o autorech, kteří jsou v recenzované knize zmiňováni, jako například Truman Capote a Norman Mailer. Nemluvě o tom, že v zahraničí dnes o non fiction, respektive o „creative nonfiction“ vychází teoretických titulů nespočet. Nic z toho bohužel *Žánry a průniky literatury faktu* nereflktují. Co se týká literární kritiky, na některé non fiction knihy vychází recenzí mnoho, a objevíme i tištěné ohlasy na knihy autorů KALFu – někdy ovšem ve svých závěrech až zdrcující (jako v případě důkladné recenze Ivany Čornejové na knihu *Proč zmizely insignie Univerzity Karlovy*, vydané v časopisu *Dějiny a současnost*, 2016, 2).

Non fiction je dnes jistě aktuální téma. Naléhavost problematiky zdůraznily i výsledky loňské ankety *Lidových novin*, v níž se na prvních deseti místech umístil jen jeden, navíc přeložený román. Proto je namísto klást si otázky, v čem a proč je dnes non fiction přitažlivá. Je příčinou to, že beletrie ztratila svoji „konkurenční výhodu“, protože už minulé doby, kdy bylo nemálo témat tabuizováno a nesmělo se o nich psát jinak než prostřednictvím fikční literatury, jak říkají pamětníci? Nebo je významnějším důvodem informační přetížení, kdy na každého denně útočí stovky zpráv, jež svou početností hrozí zahlcením? **Jaromír Adlt** (nar. 1930), jeden z členů KALFu, už před více než dvaceti lety ve stati *Literatura faktu jako svébytný literární žánr* (*Slovník Klubu autorů literatury faktu*, Klub autorů literatury faktu, Praha, 1996) skoro prorocky napsal, že „mnozí nejsou ustrojeni k tomu, aby dešifrovali znaky zakódované v umělecké literatuře. Vytvaroval se typ čtenáře, který chce rychle poznat, rychle se orientovat, přístupnou formou získat co nejvíce informací“.

Samostatným a významným tématem by pak mohl být vztah non fiction například ke sci-fi (a fantasy). Již před časem napsal biolog a výborný popularizátor **Jaroslav Petr**, že někdy se mu zachce napsat vědecký článek, ale protože se bojí odmítavé reakce kolegů, vytvoří na základě téhož námětu raději sci-fi povídku, a tím vlastně formou fikce rozvíjí svoje vědecké hypotézy. Podle Petra se nyní věda vyvíjí tak rychle, že když chce nevědcům vysvětlit, čím se v laboratoři zabývá, už to jim samo o sobě připadá jako sci-fi a nevěří tomu.

Otázek kolem aktuální non fiction je tedy bezpočet, přičemž při hledání odpovědí by byla jistě škoda přehlížet zkušenosti těch, kteří se tématu – byť i pod jiným označením – věnují už dlouhá desetiletí. Na příkladu citovaného Adlta se navíc ozřejmuje, že může jít o odpovědi stále

podnětné a platné. V recenzované knize, která se místy až příliš utápí v nárcích na ministerstvo kultury, kritiky a vůbec na současné poměry, ale mnoho relevantních odpovědí bohužel nenajdeme.

Milan Rastislav Štefánik a jeho podíl na vzniku Československa

Karolína Košťálová

Do triumvirátu mužů stojících u zrodu samostatného Československa patří vedle Masaryka a Beneše nepochybně i Milan Rastislav Štefánik. Vinou tragické nehody, která se odehrála jen půl roku po vyhlášení nové republiky, Štefánikův obraz jako spoluzakladatele společného státu v naší paměti možná vybledl. Připomeňme si tedy při příležitosti 100. výročí Štefánikova náhlého úmrtí, kdo byl onen muž drobné postavy, křehkého zdraví, však s mnoha talenty, a zda bychom ho v parafrázi na známou koledu skutečně měli nazývat jen „tím třetím vzadu“.

Narodil se 21. 7. 1880 ve slovenské kopaničářské vesnici Košariskách poblíž Myjavy do početné rodiny místního evangelického faráře. Do Prahy přijel studovat techniku, ale poté přešel na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde se věnoval astronomii. Titul doktora filozofie zde získal na podzim 1904 a téměř vzápětí se vydal do Paříže, kterou si zvolil jako místo svého působení.

Dr. Milan Rostislav Štefánik.

Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení. 1919, roč. 19, č. 9 (6. 11. 1918), s. [4].
Dostupné také z: <http://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:50028bf0-efc8-11e5-8745-005056825209>

Původně se chtěl ve Francii věnovat dalšímu studiu a profesuře, jeho životní směřování však změnil doporučující dopis, který mu pro astronoma Janssena, ředitele hvězdárny v Meudonu poblíž Paříže, dal profesor Václav Zenger z pražské techniky. Vědecká práce meudonské hvězdárny Štefánika tak okouzila, že se zřekl profesury a začal se plně věnovat astronomii. Brzy byl pověřen vybudováním hvězdárny na Mont Blancu, kde v roce 1906 strávil 50 nocí, na Tahiti v roce 1910 pozoroval Halleyovu kometu, byl členem vědeckých expedic vysílaných do různých částí světa.

Štefánik při prvním výstupu na Mont Blanc v červnu 1905. Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení. 1934, roč. 34, č. 18 (3. 5. 1934), s. [11].

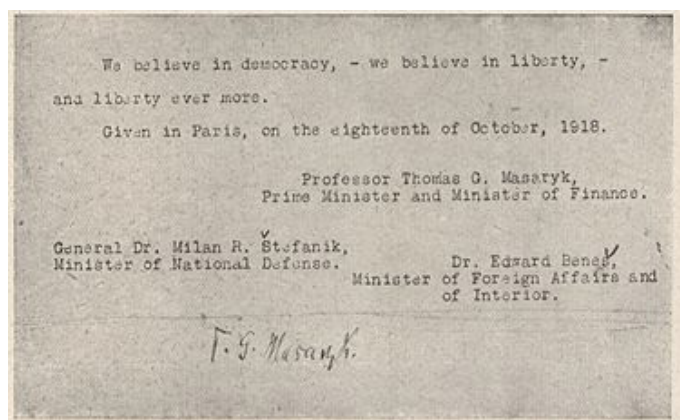
V roce 1912 získal francouzské občanství. Po vypuknutí 1. světové války chtěl vstoupit do francouzské armády, nicméně chronické žaludeční obtíže a více než půlroční pobyt v nemocnici mu v tom zabránily. Štefánik byl v touze bojovat pravděpodobně velmi usilovný a v lednu 1915 nakonec uspěl a na vojenskou službu nastoupil. V dubnu 1915 obdržel po absolvování výcviku pilotní osvědčení a byl převelen k jednotce, která byla pod přímým velením maršála Focha.

Během služby Štefánika opět zradilo zdraví a začátkem roku 1916 byl převezen do Paříže. V nemocnici ho navštěvoval Masaryk, jeho bývalý profesor z Karlovy univerzity, a také Beneš. Pravděpodobně v této době se domluvili, že osloví země Dohody formou memoranda o budoucnosti českých zemí. I Československá národní rada, která vznikla v Paříži v únoru 1916, se mohla zrodit díky propojení těchto tří mužů. Štefánikova účast na všech aktivitách směřujících ke vzniku nového státu je zajímavá i v souvislosti s jeho francouzským občanstvím. Proto, aby mohl opustit armádu a pracovat pro exilovou organizaci, musel mít svolení francouzské vlády.

Štefánikovy styky umožnily, že 3. února 1916 Masaryka přijal francouzský ministerský předseda Briand a Masaryk mu mohl představit zmíněné memorandum. Později Štefánik otevřel Masarykovi cestu k francouzské elitě, ať již to byl prezident Poincaré či již zmíněný maršál Foch, který byl od jara 1918 vrchním velitelem vojsk Dohody. Štefánik také pomohl získat podporu amerických Slováků, především finanční, pro „projekt“ nového státu. Nepostradatelným se také stal při budování legií. Na myšlenku oslovit české a slovenské válečné zajatce a povzbudit je v boji proti Rakousku-Uhersku ostatně přišel pravděpodobně už v roce 1914. V tomto úsilí se neomezoval pouze na „domovskou“ Francii, jeho cesty spojené s legiemi mířily i do Itálie, Ruska, Spojených států či na Sibiř. V Itálii legie vznikly jen díky jeho aktivitě.

Společně s T. G. Masarykem a Edvardem Benešem byl Štefánik podepsán také pod washingtonskou deklaraci z 18. října 1918. Štefánik je zde jmenován v pozici ministra obrany. I když je na deklaraci jako místo vyhlášení uvedena Paříž, deklarace vznikla ve Washingtonu jako dílo TGM a jeho spolupracovníků. Ve skutečnosti ji tak

nemohli podepsat Štefánik ani Beneš. Text deklarace jim byl ze Spojených států do Paříže telegrafován. Štefánika, který byl tou dobou na cestě na Sibiř, zpráva dostihla až 20. října 1918.

Rozkvět: obrázkový čtrnáctideník. 1919, roč. 12, č. 15, s. [116].

Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9ae63d20-2aef-11e7-a38c-005056827e51>

Sibiřské legie Štefánik považoval za nejvýznamnější faktor budování nového státu. Od léta 1918 však byla tato armáda v rozkladu. Válka již končila, ale desetitisíce Čechů a Slováků zůstávaly stále na východě Asie, ohroženi Rudou armádou. Ruští legionáři se chtěli dostat domů a hrozilo, že vypoví poslušnost. Proto se Štefánik společně s generálem Janinou vydali na dlouhou cestu z Francie až na Sibiř, aby situaci uklidnili. Vyrazili 28. července 1918, do Vladivostoku připluli 17. listopadu 1918 a do Jekatěrinburgu Štefánik dorazil až 8. prosince 1918.

Štefánikovi měsíc před odjezdem propůjčili hodnost francouzského brigádního generála, a to na dobu, kdy bude trvat jeho posláním jako pobočníka velitele československé armády a člena Československé národní rady. Vrchním velitelem československých vojsk byl v té době právě generál Janin a od 15. srpna 1918 mu bylo svěřeno i vrchní velení nad československými legiemi na Sibiři.

Patovou situaci mezi sibiřskými jednotkami se Štefánikovi vyřešit nepodařilo a ze Sibiře odjel bez úspěchu již v lednu 1919. Po návratu do Francie v březnu však brzy zamířil dál do Itálie, kde na Masarykovu žádost organizoval návrat Čechů a Slováků zpět do vlasti. Z Masarykova pověření zde měl také vyřešit kompetenční spor mezi francouzskou a italskou vojenskou misí v Československu, které měly chránit jižní hranici Slovenska.

Světovzor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení. 1919, roč. 19, č. 37 (21. 5. 1919), s. [1]. Dostupné také z: <http://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:0ace0640-efc8-11e5-87ba-5ef3fc9bb22f>

Začátkem května 1919 se Štefánik po šesti letech vrátil zpět na Slovensko. V neděli 4. května 1919 vzletl v 8:07 z letiště u italského Udine v třímotorovém dvojplošniku Caproni Ca33. Přistát měl na letišti u Bratislavy, respektive v roce 1919 se za letiště považovala pevná travnatá plocha vhodná pro přistání letadla.

Český svět: ilustrovaný čtrnáctidenník. 1919, roč. 15, č. 37 (15. 5. 1919), s. [179]. Dostupné také z: <http://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:b14b2800-7b6a-11e4-91d2-001018b5eb5c>

Dvojplošník s generálem Milanem Rastislavem Štefánikem, československým ministrem obrany, a třemi italskými důstojníky se zřítil v neděli 4. 5. 1919 pět minut před polednem u Bratislavy. Delegace, která původně spěchala, aby Štefánika uvítala, našla letadlo v plamenech a celou jeho posádku včetně generála Štefánika mrtvou. Příčina pádu letadla není zcela jasná. Spekulovalo se o sestřelení letadla, vlivu špatného počasí či zablokování výškového kormidla vlečnou anténou radiotelegrafického přístroje v poloze, která způsobila pád stroje. Slavností rozloučení s národním hrdinou se konalo 10. května 1919 v Bratislavě. Poté byl Štefánik převezen domů a pohřben ve skalách na vrchu Bradle nad jeho rodištěm v Košariskách. Mohyly zde pak navrhl slovenský architekt Dušan Jurkovič, odhalena byla v roce 1928 při příležitosti 10. výročí vzniku republiky.

Štefánik se pravděpodobně v řadě názorů neshodoval s Masarykem ani Benešem, ale přitom tvořil důležitou součást jejich „společensví“. Je tak otázkou, jakou roli by chtěl a mohl hrát v novém státě.

Použité zdroje:

NEUMANN, Mirosl. Za Milanem Štefánikem. *Národní listy*. 1921, roč. 61, č. 186 (9. 7. 1921), s. 1. Dostupné také z: <http://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:e6e425f0-68f4-11e7-8b-50-001018b5eb5c>

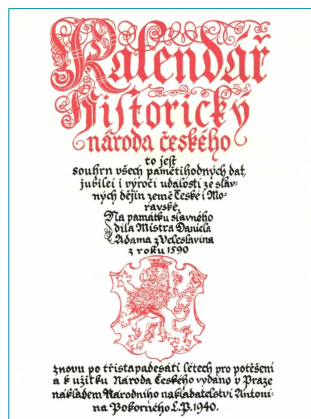
Fotografie zo života Milana Rastislava Štefánika. *Dikda: digitálna knižnica a digitálny archív: projekt OPIS2 NP1* [online]. Slovenská národná knižnica, ©2019, akt. 17. 4. 2014 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://dikda.eu/fotografie-zo-zivota-milana-rastislava-stefanika/>

DUFFACK, J. J. *Štefánik a Československo*. Praha: NV, 2009. 203 s. Fakta a svědectví. ISBN 978-80-206-1016-4.

Historické události z let končících devítkou v Kalendáři historickém Daniela Adama z Veleslavína ve vydání z roku 1940

Výběr událostí zaznamenaných k měsícům květen a červen

Hana Vajnerová

Titulní list Historického kalendáře

1. května

L. P. 1519 náhlý přívál aneb oblak spadl okolo Studeňovsi, z něhož povodeň u Slaného pobrala koně, krávy, ovce etc. po chlévích a dvořích na předměstí. Také i chudí a nemocní v špitále někteří se ztopili.

4. května

L. P. 1919 zřítel se a tragicky zahynul na letišti u Vajnor astronom, diplomat a první ministr vojenství bývalé ČSR, **Milan Rastislav Štefánik**.

6. května

L. P. 1879 se narodil v Lysé nad Labem český orientalista **Bedřich Hrozný**. Od studií starozákonních a hebraistických přešel k assyriologii a zkoumal památky dávných kultur v samé vlasti jejich v Přední Asii. Hrozný objevil kulturu dávného árijského národa Hettitů, rozluštil tajemné jejich písmo a posloužil znamenitě světové pověsti české orientalistiky. Toliko však menšina jeho prací je vydána v řeči české, většina je uložena v publikacích německých a francouzských.

16. května

L. P. 1729 poprvé slaven v Praze a v Čechách **svátek sv. Jana Nepomuckého**, vřaděného před tím do počtu světců církve římské a patronů království českého. Lidová úcta šířila se již dříve, hlavně přičiněním jezuitů (socha na Karlově mostě je z r. 1683), avšak oslava kanonisace byla příčinou nových slavností, v nichž triumfoval duch našeho baroka.

22. května

L. P. 1629 uzavřel **Albrecht z Valdštejna v Lübecku mír s Dány**, jímž ukončena etapa války třicetileté, nazývaná válkou dánskou (1625-1629).

25. května

L. P. 1849 se narodil v Praze český malíř **František Ženíšek**. Studoval na akademiích v Praze (v Klementinu od r. 1863) a ve Vídni, spolupracoval s Chittusim, Brožíkem, Kowalskim a stal se nejvýznačnějším členem malířské družiny, jež dostala čestné jméno „generace Národního divadla“. Práci Ženíškovou jsou historické kompozice ve foyeru divadelním, kreslené na náměty Alšovy, a osmero alegorických postav na stropě hlediště. Z ostatních prací jeho vyniká dvojice nástěnných obrazů v Pantheonu Národního musea, výzdoba Thunovského paláce a Grégrova sálu v Obecním domě pražském, kompozice namotivy náboženské, historické i pohádkové. Již Neruda považoval Ženíška za významného představitele monumentální malby české a stejně nadšeně psal o něm Tyrš.

29. května

L. P. 1639 blíž Prahy **na Bílé Hoře** mezi švédským, panýrským (Banérovým) a mezi císařským gallašským (Gallasovým) vojskem **bitva se stala**; císařští do 600 mužův a dvaceti praporcův, vojenských korouhví ztratili, mnoho přednějších ouředníkův zajatých a raněných bylo. Jízdních švejdských 300 ku Kutné Hoře přijedouce, od téhož města 1.600 tollarův mocně žádali a o 200 koní městských odvedli. V městech pražských velký mor dlouho trval a mnoho tisíc lidu pohřbil.

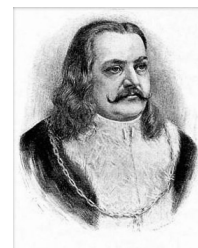
3. června

L. P. 969 sv. Vojtěch od císaře Otty II. v městě Veroně na biskupství české dánil prstenu a berly pastýřské potvrzen a od Willigisa, arcibiskupa mohuckého aneb Akberta magdeburského posvěcen a pomazán, a Adalbertus latinským jménem nazván.

5. června

L. P. 1469 v pondělí den sv. Bonifácie zaražen **groš český krále Jiřího**. Groše české podvojně za 14 peněz, tak vážné, jako za krále Václava II. dělání od krále Jiřího, též peníz podvojně a haléřkové s korunkami.

8. června

L. P. 1569 toho dne pršeti začalo a přšlo téměř ten celý měsíc bez přestání. Z toho se řeka u Prahy rozvodnila tak, že Bradáči, kterýž jest pod mostem na špitále vytesán, oči zatopila. Trvala ta voda až do pondělí po sv. Vítu, 20. dne června.

20. června

L. P. 1609 povolil císař Rudolf II. stavům pod obojí a žádal jen, aby mohl se před vydáním žádaného poradit s kurfiršty, s nimiž i stavové dříve již radu svou brali.

21. června

L. P. 1689 mezi hodinou 1. a 2. s poledne vyšel škodlivý oheň z domu nárožního U černého orla proti kostelu sv. Valentina v Kaprově ulici na Starém Městě pražském a tím požárem shořelo několik kostelů klášterních i farních, mezi nimi sv. Anežky na Františku, sv. Jakuba aj. Na Starém Městě 385 domů, na Novém 146, v Židovském 318, celkem počítáno 820 budov. Požár byl způsoben tlupou žhářů, kteří byli najímáni za francouzské peníze, aby pálili v zemích Leopoldových, jakž vyšlo z vyznání vůdce jejich.

24. června

L. P. 1859 svedena byla bitva u Solferina, v italské provincii Mantova, v níž poraženo vojsko rakouské od spojené armády piemontské a francouzské. V bitvě té padlo mnoho vojáků z Čech a ještě mnohem později ve vojenských písních vzpomínáno bylo této řeže nad jiné krvavé.

29. června

L. P. 1869 narodil se v Praze Josef Rössler-Ořovský, zakladatel českého sportu. Od r. 1887 zaváděl k nám veslařství, brzy potom bruslení, lyžování a lehkou atletiku. 1893 uspořádal ve Stromovce první lyžařské závody, účastnil se paterych světových her olympijských a byl starostou svazu Junáků skautů. V rukopise zanechal rozsáhlé paměti o vzniku našeho sportu. Zemřel v Praze 16. ledna 1933.

Zveme vás**PŘÍZEMÍ – pokračující výstavy****Evakuace historických fondů Zemské a univerzitní knihovny na sklonku 2. světové války**

do 22. 6. / po–so 9.00–19.00

Výstava připomíná 110. výročí narození Emmy Urbánkové (1909–1992), významné české knihovědkyně, která v letech 1941–1979 vedla rukopisné oddělení dnešní Národní knihovny, a zaměřuje se na jeden konkrétní úsek jejího života. V letech 1943–1944 zajišťovala evakuaci nejcennějších knižních památek z klementinských trezorů na hrad Karlštejn. Výstavu doprovází série unikátních snímků objevených před několika lety v Archivu NK ČR. Vstupné 10 Kč (čtenáři NK ČR zdarma).

Jarní Kjóto

do 25. 6. / po–so 9.00–19.00

David Paroulek představuje výběr fotografií ze svých opakovaných cest do země vycházejícího slunce, jejíž kultura a tradice jsou pro něj nevyčerpatelným zdrojem inspirace. Výstava se snaží postihnout atmosféru tradičního Kjóta, zachytit jeho zasněnou, místy až melancholickou a tajemnou tvář.

Vstupné 10 Kč (čtenáři NK ČR zdarma).

GALERIE KLEMETINUM

Mariánské náměstí 190/5,
Praha 1, tel. 221 663 489
www.nkp.cz

http://www.facebook.com/narodni.knihovna

Vstupné: dospělí 50 Kč; senioři, studenti 40 Kč;
skupina 10 a více osob 40 Kč/osobu; děti 6–15 let 20 Kč,
děti do 6 let zdarma

100 let Lóže Národ

Svobodné zednářství očima svobodných zednářů

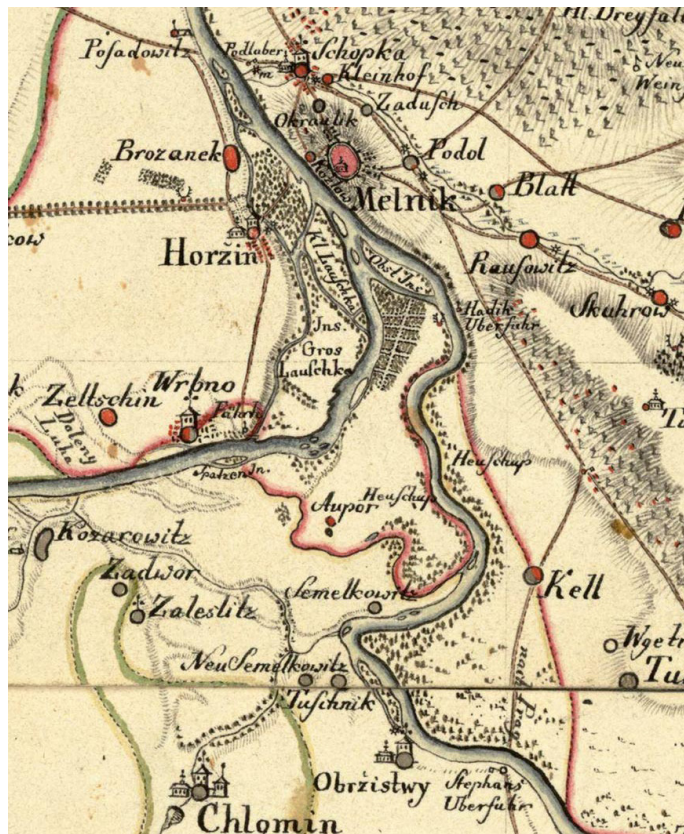
do 19. 5. út–ne / 10.30–18.00

Výstava přibližuje vznik a historii svobodných zednářů v Českých zemích. Představuje především Lóži Národ, která byla založena necelý půlrok po založení Československé republiky. S osudy lóže i jejích významných členů nás seznámí samotní svobodní zednáři.

Kartografie v časech mezi poustevnami a koněpřežkou

29. 5. – 4. 7. út–ne / 10.30–18.00

Výstava ke 260. výročí narození kartografa a meteorologa Františka Jakuba Jindřicha Kreibicha (1759–1833), faráře v Žitenicích na Litoměřicku, přibližuje život a dílo nejvýznamnějšího představitele naší kartografie v období první třetiny 19. století. Ve své tvorbě se Kreibich soustředil

na území Království českého, zvláště ale na širší oblast severních Čech, odkud pocházel a kde také prožil v podstatě celý svůj život. Věnoval se rovněž astronomii, topografii a meteorologii: jeho souvislá řada meteorologických měření byla v Čechách druhou nejkontinuálnější po řadě klementinské.

Výstava představí tři desítky map z fondů Národní knihovny ČR a z kartografovy pozůstalosti uložené dnes v Mapové sbírce Přírodovědecké fakulty UK, a to nejen tisky, ale též práce rukopisné, včetně skic, trigonometrických sítí a kopií soudobých map. První Kreibichovy mapy vznikaly v souvislosti s josefínskými reformami církevní správy, poslední již dokládají nástup industrializace. Nacházíme na nich proto zrušené poustevny, které již nemohly sloužit svému účelu, ale také dopravní projekty, které se mnohdy ani nedočkaly realizace.

Především ale jsou tyto mapy dokladem zásadních změn na poli samotné kartografie. Při práci vycházel jejich autor z rozsáhlého kartografického materiálu, který soustavně shromažďoval, z četných cest po Čechách, při nichž získával topografické poznatky přímo v terénu, ale také již z astronomicky určených míst. Jejich tematická šíře sahá od církevní správy, přes poštovní trasy, správu panství, organizaci zeměbrany, vyměřování zemských hranic až po hydrologické poměry.

Bez ohledu na rychle postupující vývoj geodézie a kartografie v dalších desetiletích 19. století byly Kreibichovy mapy opakovaně vydávány se jménem autora i bez něj, sloužily jako podklad map geologických a jako mapy turistické byly používány ještě ve druhé polovině století. Ve svých knihovnách je měli například i P. J. Šafařík, V. V. Tomek, F. Palacký či A. Marek a byly využívány též jako předlohy řadě map domácích i zahraničních nakladatelů.

ZASEDACÍ SÁL, 1. PATRO**Současná bulharská literatura. Úspěchy a výzvy**

22. 5. / od 17.00

Besedu se Svetlozarem Želevem, ředitelem Národního knižního centra v Sofii pořádá Bulharský kulturní institut a Slovanská knihovna.

Slavnostní udělení Ceny Rudolfa Medka pro rok 2019

29. 5. / od 16.00

Cena pro badatele, spisovatele a další odborníky, kteří přispěli k rozvoji česko-ruských vztahů 20. století a k podpoře a rozvoji demokracie, je udělena každoročně od roku 2008. Zřízena byla pod osobní záštitou Medkova syna Ivana Medka. Pořádají Slovanská knihovna a spolek Ruská tradice.

www.nkp.cz